

Између два броја

Новембар је протекао у настојањима да коначно потпишемо Анекс протокол. Потписали смо Протокол (потписано 11. децембра 2007.) и да коначно дефинишемо треће повећање цене рада у 2008. години. Одржано је неколико састанака, што са министром просвете, министром финансија, као и са стручним службама Министарства просвете задуженим за финансије. Детаљно је "процешљана" реализација буџета у одељку Министарства просвете – плате запослених за првих девет месеци.

Иако је било неких покушаја замајавања, слично као и прошле године, дефинитивно је и непобитно утврђено да ће после исплате свих платата у 2008. години остати око 1,1 милијарда нераспоређених динара, који се могу користити за поправљање материјалног положаја просветних радника. Преида није било рационализације броја запослених, уз нешто остварених уштеда и спречених мајверзација појединих директора, појавио се тај вишак пара.

Министар просвете др Жарко Обрадовић, а и министарка финансија др Дијана Драгутиновић сагласни су да те паре буду додељене запосленима. Постоји само дилема, да ли повећати цену рада или паре поделити као једнократну помоћ? Велики проблем представља то што Буџет за 2009. годину још није донет, а

повећање цене рада од пет (5) одсто тражи додатне четири милијарде и осам стотина милиона динара.

Иначе, колико је досад познато, буџет за 2009. годину биће посве рестриктиван и може се очекивати повећање плата до осам (8) одсто, колико је пројектована инфлација за 2009. годину.

Како ће Министарство просвете проћи у расподели буџетских пара и шта запослени могу да очекују у 2009. години неће бити јасно све док Влада не усвоји предлог буџета. Притом, у јавност је процурило да је са ММФ потписан споразум којим се сва давања, сем плата у 2009. години замрзавају. О томе шта то значи у вези са проширењем деловања Општер колективног уговора пишемо у овом броју.

Почела је велика кампања отпунштања радника у Србији. Под изговором да је светска финансијска криза већ закуцала на наша врата, послодавши су брже – боље већ отпустили неколико хиљада радника. Рачуна се, у том процесу отпунштања, и на дозану немоћ и подлећност синдиката, који мирно гледају како им се чланство топи и нестаје.

Невероватно је да Савез самосталних синдиката Србије, као највећа синдикална центриала у Србији, уместо да се активно бави новонасталом ситуацијом, издаје нека некушта саоп-

штења. Њима је изгледа много важније да на брзину усвоје нови Статут, којим би Савез самосталних синдиката Србије, малтене, преузео ова овлашћења од гранских синдиката, па испада да је Савез оснивач синдиката, а не обрнуто – да синдикати оснивају савезе, федерације или конфедерације.

Твори новог Статута су најбољи Кардељчеви ученици и доказани ученици чувене Кумровачке партијске школе. Али, чак би се и Кардељ преврнуо у пробу када би видео колика количина глупости се појављује у предлогу новог Статута.

Из Синдиката образовања Србије им поручујемо само: NO PASARANI! У овом броју пишемо и о међународној активности нашег синдиката, као и о другим занимљивостима.

БРАНИСЛАВ ПАВЛОВИЋ

Репрезентативни синдикати запослених у образовању, Унија синдиката просветних радника Србије, Синдикат образовања Србије*, на заједничкој седници, одржаној 28. новембра 2008. године, поднашећи од Споразума о заједничкој сарадњи и деповању, издају

САОПШТЕЊЕ

I Репрезентативни синдикати изражавају велико незадовољство због непотписивања Анекса Протокола о повећању зарада у 2008. години, обзиром да у буџету за то постоје средства. Због тога, репрезентативни синдикати захтевају од Владе Србије да се најкасније до 10. децембра 2008. године потпише Анекс Протокола

II Репрезентативни синдикати захтевају да се нови Посебни колективни уговор за запослене у основним, средњим школама и домовима ученика закључи и потпише најкасније до 10. децембра 2008. године

III С обзиром на то да је Влада утврдила као један од приоритета улагање у образовање, репрезентативни синдикати захтевају да повећање зарада у буџету за 2009. годину буде најмање до пројектоване инфлације

IV Уколико се ови захтеви не испуне до наведеног рока, репрезентативни синдикати ће извршити све припреме за проглашење генералног штрајка, односно потпуну обуставу настава у свим школама.

V Саопштење доставити: Влади Републике Србије, Министарству просвете, Школским управама, свим синдикалним организацијама и средствима информисања.

У Београду, 28. новембра 2008.

За Унију СГРС
МР ЛЕОНАРДО ЕРДЕЉИ

За Синдикат образовања Србије
БРАНИСЛАВ ПАВЛОВИЋ

„Шири даље!“

Када су непосредно пре мајских избора представници репрезентативних синдикалних центриала Савеза самосталних синдиката Србије и УГС „Независност“ са Унијом послодаваца Србије закључили Општи колективни уговор, идеја је била да министар рада и запошљавања Расим Ђајић што пре прошири дејство тог колективног уговора на све запослене у Србији.

На страну то да већина фирми чланица Уније послодаваца Србије нема синдикалне организације, па се поставља питање, у име кога су репрезентативне синдикалне центриале потписале Општи колективни уговор?

Најважније ставке у Општем колективном уговору биле су повећање минималног рада са 0,4 на 0,5 одсто за годину стажа, топли оброк у врсини 20 одсто просечне месечне плате у Србији и регрес у висини једне просечне плате у Србији.

Иако је сваком, ко иколе зна да рачуна, било јасно да већина послодаваца не може да испуштује ове одребе Општер колективног уговора, наставаљена је прича око проширења дејства овог документа са великим очекивањима запослених. Све је то приказано као велики успех синдиката, иако је прилично јасно да је проширено дејство било добар маркетиншки трик пред изборе.

Прошле избори, формирана је и нова Влада са старим министром рада Расимом Ђајићем, пролазили месеци, а проширеног дејства није било.

С обзиром на то да је држава највећи послодавац, за око 430.000 запослених већ прве рачунице су показале да би за проширено деј-

ство Општер колективног уговора требало најмање 80 милијарди динара за запослене који су директни или индиректни корисници Буџета. И још, све то под условом да се проценена плата у Србији у току целе 2009. године не повећава.

О томе како ће они послодавци који радницима исплаћују плате 15.000 до 20.000 динара исплатити 7.000 динара топли оброк да и не говоримо.

Социјално – економски савет формирао је Комисију од представника Владе, синдиката и Уније послодаваца која је требало да утврди могућности за исплату топлих оброка и регреса за исплаћеним изно-

сима. Назад, да би сви формално били задовољни, а Расим Ђајић испуни своје предлоборно обећање, 6. новембра 2008. потписан је Анекс Општер колективног уговора, који је вредност топлих оброка смањено на 15 одсто просечне плате, а регрес на 75 одсто просечне плате у Србији.

Одмах затим, Расим Ђајић је проширио дејство Општер колективног уговора на све запослене у Србији, с тим да примена почиње од 1. јануара 2009. године. Како је то ред и како допунује, после потписивања направљен је коктел и сви учесници задовољно закључише како су урадили много за запослене, што ће све вероватно историја да запише као велику победу света рада.

Само што је дејство Општер колективног уговора проширено јавно се црв сумње – ко ће, уопште, моћи да реализује Општи колективни уговор?

За запослене у образовању потребно је да се обезбеди додатних 19 милијарди динара само за ову

намену, без било каквог повећања плата. Слично је и са осталим буџетским корисницима.

Колико нам је познато, нови буџет ће бити врло рестриктиван и већи за света неких 50 до 60 милијарди динара од старог. Министарство финансија тврди да нема говора ни о минималном раду, топлим оброку и регресу.

Ко овде кога замајава? Расим Ђајић, председници синдикалних центриала Љубојасав Орбовић и Бранислав Чанак или неко други? Да ли ће неко сносити одговорност ако за послени у Србији у фебруару 2009. године не добију ништа од онога што предлађа Општи колективни уговор? Докле ће неко на терет радника, који једва сагњавају крај са крајем, да стиче нове синдикалне или политичке поене?

Да није трагично, било би смешно! И баш нас занима како ће се држава поставити кад креће пандел тужби због неиспуњењих одредаби Општер колективног уговора.

БРАНИСЛАВ ПАВЛОВИЋ

Материјални положај запослених на крају године

Како се захуктава светска економска криза и богате земље спасавају своје пропале велике фирме, тако и код нас почиње прича о њеном утицају, без обзира што нисмо богати, ни моћни, али се - ако ништа друго – а оно кроз пораст вредности евра осећамо као део тог света. О отказима са оправдањем – и велики свет то тако ради, да и не говори мо. Буџетски корисници, од пензионера до запослених у делатностима које се финансирају из буџета, већ се припремају пред овај буџет за наредну годину да од повећања пензија у наредној години неће бити ништа, а боље ни плате сигурно неће расти, сем покривања инфлације. Штедња, сад као светски тренд, поново је пред нама, али можемо рећи да ће нам вишеодлишње искуство помоћи да и ту модлу преживимо.

Како су плате у образовању у светлу тих, не баш светлих предвиђања?

Најновији статистички подаци о просечним зарадама по запосленом за октобар показују константну позицију образовања – неколико процената изнад просека. Укупан просек исплаћених зарада је био 34.311 динара, а у образовању 35.542 динара. Када се посматрају кретања зарада током 2008. године, види се да су оне номинално веће за 19,05 одсто у односу на исти период прошле године, а реално за 4,71 одсто. Када погледамо и друге кориснике буџетских средстава, може се рећи да су плате у здравству и социјалном раду за октобар 2008. нешто веће него у образовању (37.189 динара) и културе исте као и у образовању (35.558 динара), док су у државној управи и социјалном осигурању прилично веће (42.012 динара).

У децембру ће бити јасно са каквим позицијама кола делатност улази у наредну годину. Истовремено са овим подаци-

ма, доступни су и подаци о индексима потрошачких цена, које су само у односу на претходни месец повећане за 1,8 одсто, а у односу на исти месец претходне године за 12,3 одсто. Највише су повећане цене стандрине, воде, струје, гаса и отпрева (3,1 одсто), а не заостају ни цене хране (3,1 одсто). Трошкови образовања су, такође, порасли због цена школарина (1,5 одсто). Једини нису порасли трошкови здравства и транспорта, али и то ће се, судећи по најваљама, сасвим извесно променити.

Дакле, готово два милиона запослених у Србији ће у наредну годину крећући са неизвесношћу како ће се она одвијати, но, већа је брига оних који су незапошлени (њих 726.000), а и неспособност запослених – када и колико ће их постати незапошлени.

Они који раде и за то приимају плату сада могу да покрену просечно потрошачку корпу (за четворочлано домаћинство).

Б. В.

Из пера уредника

Недоумице око Проширеног дејства ОКУ

Представници Министарства код предшколца

ра делатности високог образовања, који је и генерални секретар Националног просветног савета за високо образовање.

После уводног обраћања председнице Одбора Ђурђице Врбашић, реч је узела колегиња Мира Петров, која је у кратким цртама изложила неколико најважнијих питања и проблема на којима се ради у Министарству просвете. Она је рекла да у Министарству постоји сектор за основно и предшколско образовање и васпитање, као и на нивоу начелништва, што представља добру позицију. Што се тиче Закона о предшколском васпитању, по њеном сазнању допутне Нацрта су урађене по хитном поступку и верује да ће по хитном поступку ићи у скупштинску процедуру.

Од нашег синдиката је затражена предлоге којефицијената за занимања запослених у предшколским установама и делегирање два представника за разговоре у Министарству. Када је реч о проблему са стицањем квалификација и диплома, она сматра да је потребна, пре свега, иницијатива факултета и високих школа за решавање овог проблема.

Потпредседник Синдиката образована Србије мр Јово Гаврић од представнице Министарства затражио укључивање нашег синдиката у рад на предлогу Закона, јер запослени већ неколико година чекају на њега и досад је Синдикат у више наврата слао предлоге за измене и допутне овог закона.

Састанку је присуствовао и проф. др Миролjub Миливојевић, члан Републичког одбора и Одбо-

на. Због тога је важно да Синдикат, а преко њега и запослени, знају шта је од тога прихваћено и шта даље стоји у предлогу.

Професор Миливојевић је говорио о активностима Националног просветног савета у реализацији Болонског процеса, процеса реформи високог образовања. Европа је, по његовим речима, већ донела национални оквир квалификација (8. степена), НПС такође, али је потребно и укључивање и свих надлежних министарстава, од просвете до Министарства за економију и регионални развој. По Закону о високом образовању утврђене су стурковне и академске студије и три нивоа квалификација. Од доношења овог закона ништа није урађено на плану утврђивања и прецизног дефинисања квалификација која се по томе стичу.

На крају седнице чланови Одбора су усвојили закључке који су упућени надлежним министарствима просвете и рада и то: да се, напре, наш синдикат директно укључи у рад на предлогу закона о предшколском васпитању и образовању, затим, да се настави са радом на нашем предлогу уређења о коефицијентима и да се од реформних министарстава тражи прецизно утврђивање квалификација и звања за школовање кадрова у предшколским установама, односно, да се изради и национални оквир квалификација.

МИОДРАГ КАМПЕРЛИЋ

Одржан семинар у Новом Пазару

У Новом Пазару је 27. новембра 2008. године одржан семинар за представнике синдикалних организација из Новог Пазара, Тутина и Сјенице. Семинару је присуствовао четрдесетак синдикалних активиста и директора школа, представник општине Нови Пазар, представници Општинског већа Новог Пазара и други.

Из Синдиката образована Србије семинару су присуствовали председник Бранислав Павловић и правни саветник Јован Јерковић. Теме семинара су биле: Закон о раду, са посебним освртом на Посебни колективни уговор за основне, средње школе и дојмове ученика, те и социјални дијалог – вођење преговора и закључивање колективних уговора.

Поред тога што је семинар био изузетно добро посећен, вр-

ло је корисно и то што су учесници могли у непосредном контакту са председником и правником Синдиката образована Србије

да добију одговоре на актуелна питања и проблеме са којима се срећу запослени у школама.

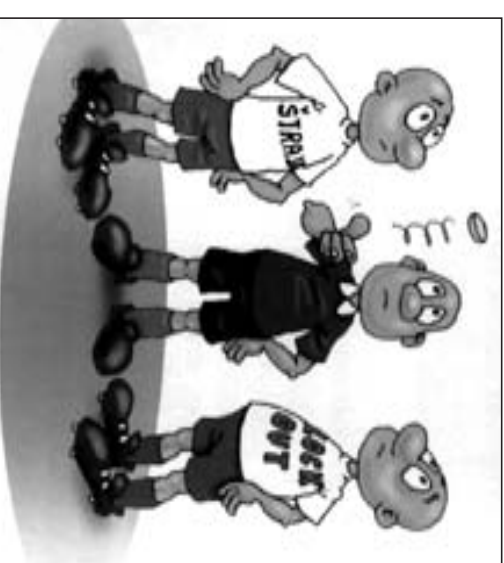
М. К.

Прецизно и јасно

ПИТАЊЕ: Има ли запослени право на накнаду штете за повреду насталу на јавном путу?

ОДГОВОР: Повреда коју запослени претрпи на путу од места становања до места рада јесте повреда на раду по прописима о пензионском и инвалидском осигурању, али не и применом правила која се тичу одговорности за наконду штете и обавезе послодавца да штету коју запослени претрпи од места становања до места рада надокнади. Када је до штете запосленог дошло на јавном путу, на простору који се налази изван контроле послодавца и на које услове пута послодавац није могао да утиче, нема ни његове материјалне одговорности.

ПИТАЊЕ: Који су начини престанка радног односа запосленог за чијим је радом престала потреба?

ОДГОВОР: Запосленом за чијим је радом престала потреба радни однос престaje споразумом - прихватањем понуде из социјалног програма или отказом - по исплати отпремнице, с обзиром на то да се аутохтони (споразумни) начин престанка радног односа и правни (законски) режими отказивањем радног односа, искључују. Код отказа морају да буду испуњени сви услови и спроведен поступак утврђен Посебним колективним уговором.

ПИТАЊЕ: Када долази до преображаја радног односа за нованог на одређено време у радни однос на неодређено време?

ОДГОВОР: Чланом 37. став 4. Закона о раду одређено је да радни однос заснован на одређено време постаје радни однос на неодређено време ако запослени настави да ради најмање пет радних дана по истеку рока на који је засновао радни однос. Да би се ово остварило потребно је да се у законском року тражи по-

ништај решења о престанку радног односа, те и тражи потписивање анекса Уговора о раду ради заснивања радног односа на неодређено време.

ПИТАЊЕ: Да ли се време проведено на годишњем одмор по истеку уговора на одређено време рачуна у законски рок у којем је послодавац дужан да са запосленим заснује уговорни однос на неодређено време?

ОДГОВОР: Користићење годишњег одмора по истеку уговора о раду на одређено време не доводи до престајања радног односа на неодређено време, јер је одлуком о коришћењу годишњег одмора послодавац омогућио запосленом само коришћење већ стеченог права из радног односа на одређено време.

Користићење годишњег одмора по истеку уговора о раду на одређено време не може довести до престајања таквог радног односа у радни однос на неодређено време. Према одредби члана 37. став 4. Закона о раду, радни однос одређеног времена на неодређено време постаје радни однос на неодређено време, ако за послени настави да ради најмање пет радних дана

по истеку рока за који је засновао радни однос. Коришћење годишњег одмора, сразмерно времену проведеном на раду је право запосленог, те му се то право не може ускратити, нити се то право запослени може одређити (Члан 68. истог закона). То право запослени може користити како у току трајања, тако и по истеку рока за који је закључен уговор о раду. Чиница да запослени по истеку уговора о раду на одређено време користи годишњи одмор не може довести до престајања радног односа на одређено време у радни однос на неодређено време, јер одлуком о коришћењу годишњег одмора само се омогућава већ стечено право из радног односа на одређено време.

ПИТАЊЕ: Да ли обављање синдикалне активности води радно-правној одговорности?

ОДГОВОР: Обављање синдикалне активности од стране председника синдиката, који је већ био уписан у регистар синдиката, не води његовој радноправној одговорности и он је имао право да организује скупове радника и износи информације у вези са радом и пословањем установе, а поред тога бављење синдикалним активностима за време годишњег одмора не може се сматрати отказним разлогом.

Чланом 5. став први, тачка 1. Међународне конвенције рада број 158 предвиђено је да се ваљаним разлогом за престанак радног односа неће сматрати чланство у синдикату или учешће у активностима синдиката ван радног времена, или уз сагласност послодавца за време радног времена. Одредбама Закона о раду предвиђено је да се запосленима јамни слобода синдикалног удруживања и деловања, да се синдикати оснивају ради заштите права и унапређивања професионалних и економских интереса његових чланова, те да се синдикат оснива без одобрења уз упис у регистар синдиката који води министарство надлежно за послове рада. Отказним разлогом у смислу наведене међународне конвенције рада не може се сматрати ни бављење синдикалним активностима за време годишњег одмора.

Ј. ЈЕРКОВИЋ

Из правног угла

Са Годишње конференције европских синдиката образовања

Примена „Болонје“ и реорганизација Паневропске структуре

У Луксембургу је средином новембра одржан годишњи скуп представника свих синдиката образовања у Европи – од Савета западноевропских синдиката, Паневропског комитета до женског комитета, као и консултативни састанак о будућим променама у Паневропској структури.

Преко сто шедезет учесника је анализирао резултате овогодишњих, по темама врло импресивних, активности и утврдило основе програма рада за наредну годину. У једном броју активности током ове године Синдикат образовања

Србије је кроз сапштења и прилоге учествовао преко својих представника.

Западноевропска организација синдиката образовања ЕПУСЕ је у активностима битно повезана са радом Европске комисије у области образовања. Приличан број програма, које они реализују, односи се на теме у области образовања које су на дневном реду у Европској Унији. То су: секторски социјални дијалог, наслије у школама, реформа пензионих система, финансирање јавног образовања и приватизација у

образовању, а ту су и друга питања пожељна запослених. У неке од тих активности укључују и представнике синдиката образовања из земаља које нису чланови ЕУ, међу којима и Србију. Важност укључености синдиката образовања у те активности се исказује кроз проглашења одговора на очигледно важне утицаје ставова из органа ЕУ на све земље у Европи (поред чланица, то се односи и на земље кандидате, као и земље у процесу приступања ЕУ). Многе од тих активности биће настављене и у идној години. Биће успостав-

љан секторски социјалног дијалога у образовању на европском нивоу, па радни услови и здравље запослених у образовању и проучаван стрес на радном месту, као и борба против насиља у школама, те залагање за јачање јавног образовања.

Поред, условно речено, западноевропских тема, део активности био је намењен свим организацијама – као што је примена Болоншког процеса, равноправност полова кроз рад Комитета за једнаке могућности, достигнућа и перспективе развоја предшколског образовања, квалитет образовања, управљање школом итд. Сваке године одржава се и округлисто у чијем раду учествују представници синдиката земаља Централне и Источне Европе, као земље са сличним образовним системима у прошлости, пожељно синдиката и изазовима реформских процеса у својим земаљама.

Значајан део овогодишњег скупа била је и озбиљна расправа поводом предлога о реорганизацији Паневропске структуре и ЕПУСЕ. Основна намера је да се избегне двојност у активностима и да се представници синдиката образовања ван Европске Уније активније укључе у рад на европском нивоу, али без додатних финансијских оптерећења, како је то регулисано за чланице ЕПУСЕ. Ова расправа ће се наставити, јер промене регионалне структуре унутар Интернационале образовања захтевају пратећих докумената. Коначна одлука биће донета на регионалној конференцији – изборној скупштини крајем новембра следеће године.

ВЕСТИ СА ТЕЛЕКСА

Ко крши синдикална права?

Међународна конфедерација синдиката сваке године прикуља податке у кршењу синдикалних права у свету. Извештаји се достављају међународним и националним синдикатима, владама и међународним организацијама, као и УН.

Као кршења синдикалних права наводе се инциденти, као што је хапшење синдикалног представника, отпуштање, слабије колективног преговарања, ометање синдикалног састанка, физички напади итд. За регистровање таквих случајева припремљен је образац,

који је могуће пронаћи на веб страници Синдиката образовања Србије (www.sind-obr.org.rs)

Уколико су у вашој средини постојали случајеви кршења синдикалних права, молимо да попуните образац и пошаљете га на е-маил: obrazovanje@sindikat.rs

За добробит деце и запослених

Паневропски семинар о предшколском образовању и васпитању у организацији Интернационале образовања одржан је 4. и 5. новембра на Малти. Више од 60 учесника, међу којима и Бурџа Врбац, председница Одбора за предшколско образовање и васпитање Синдиката образовања Србије, расправљало је о различитим питањима предшколског образовања и васпитања, укључујући и налагае истраживања о пожељности делатности у Европи.

У уводном говору Рони Смит, председник Паневропске структуре ИО, истакао је важност предшколског образовања и васпитања и позвао учеснике да изнесу конкретне стратегије којима би се оспособило да свако дете у Европи има

је засновано на потребама друштва за економским растом или за бољим резултатима међународних упоредних студија и није засновано на томе што ће дати најбољи профит у финансијских инвестиција, већ на потребама децета.

Томо Савела из генералног директората за образовање Европске комисије, истакао је улогу предшколског образовања у Стратегији доживотног учења, коју је усвојила Комисија. Он је нагласио да је предшколско образовање и васпитање на значајном месту дневног реда Европске Уније и Комисије.

Доктор Матјас Урбан са „Мартин Гутер“ универзитета из Немачке, представио је налагае студије ИО о предшколском образовању и васпитању у Европи. Он је, такође,

предшколским услугама предшколског образовања и васпитања. Топлу добродошлицу скупштини пожељно је Џон Бенџини, председник синдиката образовања Малте, који је организовао пријем за учеснике.

Малтешка министарка образовања, културе, омладине и спорта Долорес Кристинга је званично отворила скуп. Она је нагласила значај предшколског образовања и васпитања, доказујући да оно даје „могућност да помогне деци да открију свет, да се развију и буду вреднована као способна људска бића, да буду самостојани и мотивисани ученици и учесници у друштву“. Министарка је истагла везу између економског раста који води запошљавању жена и развоја система предшколског васпитања и образовања и нагласила да „обезбеђивање високог квалитета зависи од адекватних ресурса и обуке запослених“.

Халдис Холст, члан Извршног одбора Интернационале образовања и руководиоца радне групе ИО о предшколском образовању и васпитању, у обраћању скупштини истакао политику ИО о предшколском образовању и васпитању и нагласио да је оно основно људско право осигурано конвенцијом УН о правима детета. То право ни-

навео је податке о активностима, публикацијама и основним документима његове организације.

Халдис Холст је индормисала учеснике семинара о активностима радне групе ИО, препорукама и акционом плану. Чланови радне групе су, такође, присуствовали семинару и учествовали у расправи. Радна група је формирана на основу одлуке 5. Светског конгреса ИО прошле године у Берлину. Чланови радне групе из Бразила и САД индормисали су учеснике семинара о предшколском образовању и васпитању у својим земаљама.

Денис Синьоло, координатор ИО за образовање и запошљавање, сумирао је главна питања, закључке и препоруке са семинара. Р. С. П.

Препоруке

1. Да Интернационала образовања и њене организације чланице наставе да подржавају обезбеђивање квалитетног предшколског образовања и васпитања за сву децу, финансираног од државних органа.

2. Обезбеђивање предшколског образовања и васпитања треба да буде регулисано, посебно у приватном сектору, да би се осигурао универзални приступ и квалитет.

3. Интернационала образовања и њене чланице у Европи треба да наставе да подржавају обезбеђивање почетног образовања и обуке током рада за све запослене у предшколском образовању и васпитању, као и професионални развој и подршку.

4. Запослени у предшколском образовању са сличним упоредивим квалификацијама.

5. Потребан је шири (свеобухватан) холистички приступ предшколском образовању и васпитању, са фокусом на образовање и са њом као његовим интeгралним делом.

6. Синдикати у ЕУ треба да лобирају своје министре образовања како би утицали на предшколско образовање и друге образовне политике унутар ЕУ. Паневропска структура и синдикати треба да учиничу на предстојећој „Процес 2020“.

7. Студија о предшколском образовању и васпитању у Европи треба да се допуну и иновира, укључујући у обзир питања која су истагли учесници семинара, да се публикује и пошаље свим чланицама ИО у Европи и другим чиниоцима.

На Малти одржан Међународни семинар о предшколском образовању и васпитању

Достигнућа, изазови и могућности

Деца су грађани са сопственим правима која се морају поштовати. Они су истовремено посебно рањиви и изложени социјалној неправди и неједнакости. Јавна је одговорност поштовање децињих права и обезбеђивање услова да свако дете може током живота достићи своје пуне потенцијале. Предшколско образовање и нега су фундаментална потреба сваког људског друштва. Кроз негу и образовање најмлађих конструишемо и реконструишемо заједницу, осигуравамо континуитет традиције и чинимо иновације и трансформације могућим.

На међународном плану, предшколско образовање и нега задовољно је изузетну пажњу у јавности и политичкој сфери последњих година - али, углавном, из економских разлога. Веза између Лисабонске стратегије и Европске Уније и "Барселона циљева" о децији заштити јасан су пример таквог принципа.

Једнакост, образовно достигнуће и рани почетак дoживотног учења подразумева друга начела за инвестирање у предшколско образовање и негу – и тако заокта повећава признавање права детета на националном и међународном нивоу.

Политика у значајнијој мери признаје да је квалитетна радна снага у предшколском образовању кључни чинилац за постизане амбициозних циљева. То је, такође, и закључак међународних истраживања.

На нивоу Европске Уније је 1996. године у документу „Циљеви квалитета у услугама за малу децу“ обезбеђен мултидимензионални оквир за квалитет, установе, циљеве политике, инвестирање, учешће и професионализацију. Најалост, десетогодишњи програм акције за постизање циљева, као што је то предложила Мрежа Европске комисије за бригу о деци, никад није реализован.

Данас је Европа разноврснија него икад. Богатство традиције, искуства, праксе и аспирација мора се посматрати као преимућство за будући развој у Европи. Европска разноврсност, с друге стране, рефлектује неизбежно и неједнакости између њених земаља и региона.

Циљ ове студије је да осветли разноврсност и комплехсност предшколског образовања и негу у Европи, као и да сачува успешне резултате и осветли потенцијале за стварање одрживих промена за боље и праведније друштвене институције за децу.

Студију је направила Интернационала образовања као део своје посвећености квалитетном предшколском образовању, као што је изражено у документу о предшколском образовању усвојеном децембра 2006. године.

Кратак садржај истраживања

Циљ студије је да представи главне карактеристике система предшколског образовања, истакне снагу и успешне резултате и идентификује главне изазове и области у којима је потребна хитна акција. Да би се постигао тај циљ, извештај обухвата два главна одељка.

Први одељак (поглавље 2 - По-задна сцена) обезбеђује увид у богатство разноврсне слике предшколског образовања широм Европе, а посебно у 27 земаља чланица и Хрватској као кандидату за ЕУ. Овај одељак се ослања на претходно публиковане извештаје, као што је „Снажан почетак I + II“ (OECD 2001, 2006.), извештај „Образовање за све“ о предшколском образовању (UNESCO 2007.), европску инфраструктуру мрежу о образовању „Еуридика“ (www.euipulse.org) и саопштења са две европске конференције о реализацији циљева из Барселоне.

У другом одељку (поглавље 3 – Успешне приче о предшколском образовању и нези) представљено је седам студија случајева о пројектима и програмима који су развиле успешне одговоре на потребе праксе у њеним различитим контекстима. Све то су примери како да се направи разлика у животима деце и практичара у њиховом свакодневном раду.

Кључна питања, изазови и могућности за заједничку акцију су извучени из оба одељка и предлојени за дискусију у поглављу 4.

Заједнички проблеми политике

Мала разноврсна и у многим погледима неупоредива, због различитог солио – културног контекста, политика предшколског образовања у Европи и посебно у Европској Унији данас има заједничке про-

блеме у великом броју питања. Значајан и стални напредак може се идентификовати у следећих пет области:

- Стално повећање доступности и обезбеђивања.
- Стварање оквира за делократно и иновативно образовање од самог почетка.
- Промену парадигме: окрбрити критичка питања.
- Промовисање холистичких педагогија – образовања у ширем смислу.
- Баљвање питањем слабог представљања радника у предшколском сектору у поделвеним системима.
- Фокус на међусобне одnose промена и одрживости.
- Сталне промене: изазов главног тока образовних реформи.
- Развој професионализма кроз читава професионална крос читав професионални систем и установе.
- Промовисање разноврсности и активности које се тичу родне заступљености и других диспаритета у предшколском образовању.
- Превазилажење такмичења и уместо тога формирање заједничких снага.
- Инвестирање у истраживање и подршку професионалном истраживању.
- Ревитализацију Европских циљева квалитета.

Ка предузимљиву акцију

Кључна питања и заједничке нити које се јављају широм Европе у области предшколског образовања и кроз седам земаља – студија случајева, основ су за дискусију на семинару. Она укључују:

- Стварање оквира за делократно и иновативно образовање од самог почетка.
- Промену парадигме: окрбрити критичка питања.
- Промовисање холистичких педагогија – образовања у ширем смислу.
- Баљвање питањем слабог представљања радника у предшколском сектору у поделвеним системима.
- Фокус на међусобне одnose промена и одрживости.
- Сталне промене: изазов главног тока образовних реформи.
- Развој професионализма кроз читава професионална крос читав професионални систем и установе.
- Промовисање разноврсности и активности које се тичу родне заступљености и других диспаритета у предшколском образовању.
- Превазилажење такмичења и уместо тога формирање заједничких снага.
- Инвестирање у истраживање и подршку професионалном истраживању.
- Ревитализацију Европских циљева квалитета.

- Признање значаја радне снаге.
- Повећани нагласак на укљученост родитеља и партнерство.
- Фокус политике на унапређење управљања предшколским образовањем.
- Фокус на холистичке образовне програме.

Трендови у финансирању

Разлике између система предшколског образовања се манифестују, између осталог, у организацији институција, концептуализацији радне снаге и равнотежи између јавне и приватне одговорности за образовање и негу на различитим нивоима управљања. Све то се рефлектује у начинима на које је предшколско образовање финансирано у различитим земљама. Док је у стазовима транснационалних и међународних тела, изгледа, постигнут консензус о сврси и циљевима услуга предшколског образовања, разлике у финансирању вероватно остају. Оне одражавају друштвено – економске одрасце које условљавају, на пример, културно економска веровања земаље и од стране која тражи и од стране која обезбеђује управљање и финансирање јавних услуга.

“Страна која тражи” финансирање, то јест, предвиђање средстава првенствено за родитеље (који се разликују као кулци) повезана је са концептуализацијом бриге о деци као о роби (што је супротно јавној услузи) која се може купити на тржишту. Оно се често ослања на приватне профитне установе и показује снажно веровање у саморегулациону снагу тржишта.

У стварности, тај модел редовно доводи до ниског квалитета и високих трошкова за родитеље. Међународно истраживање показује „наглофан доказ“ (OECD, 2006.) о јасној вези између делокватног јавног инвестирања у услуге и квалитет предшколског образовања.

Док јавни трошкови (процент ГДП) значајно варирају између земаља, у и само неколико земаља су достигли један одсто, колико је предвидела Мрежа Европске комисије за бригу о деци, јавља се глобални позитиван тренд: већина земаља стално повећава јавне трошкове за предшколско образовање.

Још постоји подела између трошкова за рано образовање (које се значајно посматра као инвестиција) и бриге о деци (које се више сматра трошком). Мало је посвећено праву сваког детета на квалитетно образовање (у ширем смислу) од рођења. Уместо тога, државе троше новац на бригу о деци из друштвено – економских разлога, то јест, да олакшају учешће жена на тржишту рада.

Такав политички није одржива. Построје јасни примери широм Европе да у временима економског успоравања или релесције, брига о деци, која се разликује као услуга мајкама које раде, прва нестaje са дневног реда.

Нивои квалитивности особља

Слично финансијским обрасцима земаља, њихови приступи концептуализацији и развоју радне снаге се разликују, одражавајући „структуру, циљеве и суштинске вредности услуга...“ и доминантну конструкцију о деци и радницима у предшколском образовању“ (Moss, 2000).

Тренутно су квалитикације особља и будући план радне снаге у предшколском образовању питања многостране и комплекне расправе широм Европе. Све су значајнији ставови да квалитетно предшколско образовање и негу није могуће достићи без значајног инвестирања у почетне квалитикације и стално усавршавање радне снаге.

Ипак, реалност широм Европе показује да се квалитикације крећу од буквално неопстојећих (по-

себно у нези деце) до професије на дипломском нивоу. У већини земаља постоји разлика између нижих квалитикација (и награђивања и статуса) оних који раде са најмлађима и средњег образовања или дипломираних (наставници за предшколско образовање) који раде са децом узраста од три године до обавезног поласка у школу.

Предшколско образовање и типични диспаритет полова

Према скорим и истраживањима, питање рода је највеће невидљиво питање у подручју предшколског образовања (Sampton i Moss, 2007.). То питање ретко истичу чак и мушкарци, па су раслопоживи подаци недовољни.

Недостатак мушкарца у предшколском образовању је проблематичан из различитих перспектива: он утиче на могућности владе да достигне циљеве бриге о деци, једнаке могућности и разноврсности и глобални квалитет обезбеђивања (Rolle, 2006.).

Мрежа Европске комисије за бригу о деци је као циљ поставила 20 одсто представника мушкарца у предшколском образовању 1996. До данас ниједна земаља тај циљ

Предшколско образовање у Европи

Закључци

Овај документ је нацрт извештаја о истраживању који је направила Интернационала образовања. Припремљен је као радни документ за информацију и дискусију на семинару о предшколском образовању и васпитању „Квалитетно предшколско образовање и васпитање: право сваког детета“ одржаном 4 – 5. новембра 2008. на Магги. Резултати дискусије са семинара биће укључени у завршну верзију документа.

Да би се допунчили и заокружиле примери из тих пројеката, синдикати образовања из тих земаља су замољени да изложе перспективе предшколског образовања у својим земљама. И учесници у пројектима и синдикати су извистили о кључним факторима успеха, кључним препрекама и изазовима, као и наученим лекцијама и препорукама.

МАТИАС УРБАН,
универзитет „Марти Лутер“,
Хале Вигенберг, Немачка
/Приредила: **Б. ВИШНИЋ/**

Мобилност студената, наставника и истраживача

У Француској Лил одржана је 6. и 7. октобра, у организацији Интернационале образовања (ЕИ) и Европске студентске уније (ЕСУ), Болоњска конференција Leis Go - Where to now, посвећена мобилности студената, наставника и истраживача из земља потписница Болоњске декларације.

Министри образовања 46 европских земаља су се обавезали да кроз Болоњски процес створе јединствени Европски област високог образовања (ЕНЕА). Ова област би требало да промовише мобилност кадрова, затим да привлачи студенте, наставнике и истраживаче Европе и осталих делова света, те и да, истовремено, буде међународно конкурентна. До остварења овог циља дошло би се олакшавањем међусобног упоређивања и повећавањем укључености између система и институција високог образовања широм Европе.

Мобилност је најкомплекснији приоритет јединствене Европске области високог образовања. У Болоњи (1999), на почетку процеса, постављен је циљ да се промовише мобилност савладавањем постојећих препрека. У Прагу (2001), је било дефинисано да треба укљонити све препреке слободном кретању студената, наставника и истраживача, без обзира на њихово социјално или културно порекло. У Берлину (2003) је наглашено да мобилност представља основу успостављања Европске области високог образовања, а у средњој пажње се нашла преносивост студентских стипендија и кредитна између земаља потписница Болоњске декларације. На Министарској конференцији у Берлину (2005), потврђено је да мобилност студената и наставника унутар земаља учесница остане један од кључних циљева Болоњског процеса. Истакнуто је да је неопходно олакшати издавање виза и радних дозвола, како би се укљониле препреке већој мобилности. Наглашено је да пуно признавање периода студирања у иностранству представља један од основних предуслова за значајну мобилност студената. На конференцији у Лондону (2007), Министри су поново подвукли значај мобилности и признали да још много пута мора да се уради на националном нивоу.

Међутим, после осам година вербалних залагања, исказивања при-

вржености и прогласа, практични резултати у стварању услова за већу мобилност наставника и студената су крајем 2007. године били веома слаби. Због тога су у новембру 2007. ЕИ и ЕСУ са свим националним чланицама и филијалама покренуле кампању Leis Go у циљу презентације и информација о користима које доноси мобилност кадрова и пројекције укључања постдипломских студијера. Кампања је мотивисала студенте, професоре и истраживаче да део каријере проведу у иностранству и настојала је да увери националне институције високог образовања и владе земаља учесница Болоњског процеса у неопходност укључања препрека већој мобилности.

У склопу кампање лансирана је Петлиција за мобилност студената и запослених у високом образовању, са захтевима ороченим на крај 2010. године.

Петлицију је досад потписао велики број студената, наставника и истраживача, као и организација из целе Европе. Појединачно потписивање петлиције је и даље у току и може се обавити електронским путем на сајту кампање www.leisgosamprajipet. Циљ је да се петлиција са више милиона потписа достави владама земаља које учествују у Болоњском процесу.

Конференција у Лилу представља завршну фазу кампање Leis Go. На пленарној седници конференције прво су представљени резултати које су у склопу кампање постигле поједине чланице организованом различитих активности на националном нивоу (консултације, округли столови, истраживачке активности, експертске састанци, информативне кампање итд.) Посебно су истакнути добри примери кампање за мобилност коју су спровеле студентске организације и синдикати запослених у високом образовању Грције, Румуније и Шкотске. Примери су оцртани веома репрезентативним, не само у светлу различитих социо-економских и политичких услова, већ и због интересантних специфичности које се односе на мобилност студената, наставника и истраживача. У Грцији тешка ситуација успљављена сталним политичким притиском и недостатком националних извора финансирања за подршку програмима мобилности. Румунија је интересантна комбинација урсређењем на унутрашњу мобилност и недвосмислене забринутости због неизражених проблема због услед раскорака у броју долазећих и одлазећих студената. Шкотска - очигледан раскорак између малог броја одлазећих и великог броја долазећих студената.

У наставку пленарне седнице представљена је нова публикација Баронетар мобилности коју је у име ЕИ и ЕСУ саставио Dr Conor Stadden. Циљ Публикације је да обезбеди преглед и збирну процену учинених напора у свакој од земаља учесница Болоњског процеса да би се охранила и промовисала академска мо-

билност. Баронетар даје најважније статистичке податке о академској мобилности у Европи, као и нови преглед синдикалних организација запослених и студентских организација у земаља учесницама Болоњског процеса. У састављању профил чланица коришћени су различити извори. За процену мобилности у Србији коришћени су подаци Статистичког института УНЕСКО, који се у извесној мери односе на заједничку државу Србија и Црна Гора. Дата је табела са бројевима студената на школовању у појединим земаљама у иностранству. Оцњено је да је мобилност студената, студената и истраживача на веома ниском нивоу, али да је са придруживањем Србије Болоњском процесу број долазећих и одлазећих студената у блатом порасту.

Проф. др ДЕЈАН МИЦКОВИЋ

Петлиција

Захтева се од краја 2010. године да:

- за све студенте буду на распотпгану стипендије које ће покривати не само трошкове школарине, већ и трошкове живота током борака у иностранству;

- све квалификације стечене у иностранству буду признане у оквирума јединственог ЕНЕА, у складу са принципима Лиѡабонске Конвенције;
- сви временски периоди које запослени проведу на раду у иностранству буду признани при запошљавању и напредовању;
- студентима буду признани сви ЕСТS бодови стечени у иностранству;
- у свим институцијама високог образовања буду обезбеђени бесплатни курсеви језика за студенте и запослене;
- буду прихваћени сви наставни планови за делове основних студија који су завршени у иностранству;
- студентима и запосленима у високом образовању буду на распотпгану бесплатне визе и дозволе борака;
- радне дозволе буду на распотпгану свим студентима;
- иста права по основу социјалног осигурања важе за локалне и међународне студенте, односно запослене у високом образовању;
- права по основу социјалног осигурања и пензионе основице могу да се пренесе преко свих европских међудржавних граница;
- бде формирана Европска повеља за мобилне универзитетске наставнике;
- промовисање и подржавање мобилности буде у домену јасне одговорности свих европских влада и институција високог образовања.

Наставници и тренери у стручном образовању

Неки начин се може рећи да сви наставници у различитим нивоима образовног система испуњавају различите задатке, што до одређене мере захтева различите квалификације и компетенције од осталих наставника. У том погледу је исти случај са наставницима у стручном образовању у односу на остале наставнике. Ипак, оно што разликује наставнике у стручном образовању од осталих наставника је „двострука компетенција“. Наставницима и тренерима за практичну наставу потребан је висок ниво вештина у њиховом професионалном занимању и образовању, као и способност да те вештине пренесу ученицима. Осим тога, која је врста образовања потребна за наставницима или тренерима за практичну наставу истраживача на веома ниском нивоу, али да је са придруживањем Србије Болоњском процесу број долазећих и одлазећих студената у блатом порасту.

У неким областима и земаљама стручно образовање је део одговорности предузећа. У неким земаљама је део државне одговорности, док је у неким делимично под државном и приватном надлежношћу. Заједничка је разлика између наставника и тренера практичне наставе и између наставника са академским образовањем и наставника са образовањем у другим професијама. Зато је тешко идентификовати образовање наставника у стручном образовању у односу

на број година или ниво образовања.

Професионални идентитет

Наставници у професионалном образовању најчешће почињу као обучени радници. Они имају професију која им даје идентитет или припадање њиховом почетном занимању или занату. Они могу да буду фризер, електричар, пекари ... У земаљама у којима је стручно образовање интегрисани део јавног образовног система и где постоји шепртовање као, на пример, у Немачкој или Норвешкој, уочено је да су наставници одговорни за онеј део када су ученици у школи, док су тренери одговорни за онеј део који се одвија у предузећу. То показује да и наставници и тренери имају различиту стартну позицију као наставници. Они већ имају свој професионални идентитет као обучени радници у свом подручју рада.

„Немо знање“

Поред предавања, од наставника у стручном образовању се захтева да прате теоријске дисципiline, педагошке перспективе и оно што је за већину наставника у стручном образовању најважније – своју сопствену професију. Поред обавезног теоријског предмета, који се учи у школи, стручно образовање се такође, ослања на снажан професионални идентитет. То је међу главним задацима

ма за наставнике у стручном образовању да тога буду свесни и да то пренесу ученицима. У многим професијама то се зове „немо знање“, то није написано шта је то и како се то ради, то није нешто што је написано у књигама и није нешто што се лако усваја. То се углавном стиче праксом, посматрањем и тестирањем, углав наставника је да воли и исправља ученика. Ово питање је врло значајан део формирања наставника у стручном образовању.

вању и оно треба да буде на одговарајући начин признато.

Квалитет у стручном образовању

Образовање наставника је млада наизначајнији елемент или средство за осигурање квалитета у стручном образовању. „Двострука компетенција“ која се захтева од наставника у стручном образовању ставља посебни фокус на њихове компетенције.

Друго питање које је заједничко у скоро свакој европској земљи је чињеница да је стопа напуштања стручног образовања висока. Компетенције и наставника и практика су битне у расправи о овом важном питању.

Треће значајно питање за постизање високог квалитета у стручном образовању је веза између задатака наставника и њихових односа и сарадње са социјалним партнерима на свим нивоима. Широк сарадња између институција и наставника и предузећа је кључна за осигурање квалитета у стручном образовању.

Четврто, заједничко је да наставници у стручном образовању, посебно у областима са мало ученика или где нема квалификационих наставника, често предају својим предмете или занате.

Синдикати образовања у Европи ће радити на томе да се унапреде статус стручног образовања, да се унапреде квалитет стручног образовања наставника и тренера практичне наставе, њихови услови запошљавања и радни услови, да се њихово напредовање и перспективе везују за све наставнике уопште и подржаје иницијативе за више информација и истраживања о питањима стручног образовања.

Наставља се!

Б. В.

Образовање наставника у Европи – наставак (8)

СРП - каталогизација у публикацији

Народна библиотека Србије
Београд - Синдикално перо
ISSN 1451-7574
COBISS.SR-ID 120073740

Приоритети Болоњског процеса